

๑.๘ กำลังควายถึก

ชื่อท้องถิ่น	เขียง เคียง
ชื่ออื่นๆ	เครือเดา เดาน้ำ สะเดา (เชียงใหม่), ก้ามกุ้ง (อุตรดิตถ์), เขียงปล้องสั้น (นครราชสีมา), เขียง (ภาคอีสาน), เขียงแดง เขียงสยาม (ภาคกลาง), พอกะอะ (กะเหรี่ยงเชียงใหม่), หนามป่าหลวง (ไทใหญ่) เป็นต้น
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Smilax perfoliata</i> Lour.
ชื่อพ้อง	-
ชื่อวงศ์	SMILACACEAE
ชื่อสามัญ	Wild sarsaparilla / Smilax

รหัสพรรณไม้ ๑-๖๓๑๑๙๐๖-๑๓-๐๐๘

จำนวนที่พบ ๒ ต้น

สถานภาพ (IUCN) พบทั่วไป (Least Concern: LC)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เถา เถากลม หรือเป็นเหลี่ยมมนเกลี้ยง หรือมีหนามโค้งประปราย หนา ๐.๓-๑.๒ เซนติเมตร ช่วงระหว่างข้อยาว ๘-๒๕ เซนติเมตร ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่ รูปรี หรือรูปไข่แกมรี กว้าง ๒.๕-๑๓ เซนติเมตร ยาว ๗-๑๘ เซนติเมตร ปลายแหลม โคนมน หรือค่อนข้างแหลม มีบ้างที่โคนใบเว้าตื้นๆ แผ่นใบหนา มีนวลเล็กน้อย เส้นแขนงใบออกจากโคนใบ ๕-๗ เส้น ฐานเห็นเด่นชัดทางด้านล่าง เส้นแขนงใบ ๓ เส้นที่อยู่ตรงกลาง โคนเชื่อมกันห่างจากโคนใบ ๐.๕-๑.๓ เซนติเมตร เส้นใบย่อยสานกันเป็นร่างแห ก้านใบรูปสามเหลี่ยม ยาว ๑.๕-๖ เซนติเมตร ก้านใบตอนโคนแผ่ออกเป็นกาบกว้าง ๐.๗-๑.๒ เซนติเมตร ยาว ๑.๕-๒.๕ เซนติเมตร โคนกาบรูปหัวใจ เว้าลึกโอบรอบลำต้น ปลายแหลม มีมือพัน ๑ คู่ ยาว ๗-๒๐ เซนติเมตร ดอกแยกเพศ อยู่ต่างต้น ออกตามโคนหรือตอนกลางกิ่ง เป็นช่อกระจุกที่มีช่อย่อย ๆ แบบช่อซี่ร่ม ช่อยาว ๑-๓ เซนติเมตร ส่วนมากมีช่อซี่ร่ม ๑-๓ ช่อ แต่ในช่อดอกเพศผู้อาจยาวได้ถึง ๑๕ เซนติเมตร และมีช่อซี่ร่มได้ถึง ๑๕ ช่อ และช่อที่ ๔-๖ ของช่อมีช่อซี่ร่มได้ช่อละ ๒-๔ ช่อ ที่โคนของแกนช่อดอกมีใบประดับย่อย รูปไข่ปลายแหลม ยาว ๐.๘-๑ เซนติเมตร ก้านช่อดอกแข็ง ยาว ๒-๕ เซนติเมตร ช่อซี่ร่มเส้นผ่านศูนย์กลาง ๓-๕ เซนติเมตร มีดอกย่อย ๒๐-๗๐ ดอก ก้านช่อยาว ๐.๗-๑.๕ เซนติเมตร วงกลีบรวม ๖ กลีบ แยกจากกัน เรียงเป็น ๒ วง ดอกเพศผู้กลีบรวมยาวประมาณ ๖ มิลลิเมตร เมื่อดอกบานกลีบโค้งลง กลีบรวมวงนอกรูปขอบขนาน ปลายมน กว้างประมาณ ๑ มิลลิเมตร กลีบรวมวงในแคบกว่าเกสรเพศผู้ ๖ อัน ดอกเพศเมียกลีบรวมรูปไข่แกมรูปใบหอก ยาว ๔-๕ มิลลิเมตร เมื่อดอกบานกลีบกางตรง กลีบรวมวงนอกกว้างประมาณ ๑ มิลลิเมตร กลีบรวมวงในแคบกว่า รังไข่รูปรี อยู่เหนือวงกลีบ มี ๓ ช่อง ก้านเกสรเพศเมียสั้น ยอดเกสรเพศเมียมี ๓ แฉก มีเกสรเพศผู้ไม่สมบูรณ์รูปคล้ายเข็ม ๓ อัน ยาว ๑-๒ มิลลิเมตร ผลเนื้อนุ่ม รูปกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑-๑.๒ เซนติเมตร เมื่อสุกสีแดง มี ๑-๒ เมล็ด เมล็ดสีแดงเข้ม รูปไข่กลับเกือบกลม กว้างยาวประมาณ ๕ มิลลิเมตร การกระจายพันธุ์ในไทยพบทุกภาค ตามป่าดิบ บนพื้นที่ระดับน้ำทะเลจนถึงสูงประมาณ ๑,๕๐๐ เมตร

การใช้ประโยชน์ในท้องถิ่น

• อาหาร

๑) ผลสุกใช้รับประทานได้ ส่วนช่อดอกใช้ลวกรับประทานร่วมกับน้ำพริก แต่จะไม่นำต้นมารับประทาน เพราะจะทำให้คัน

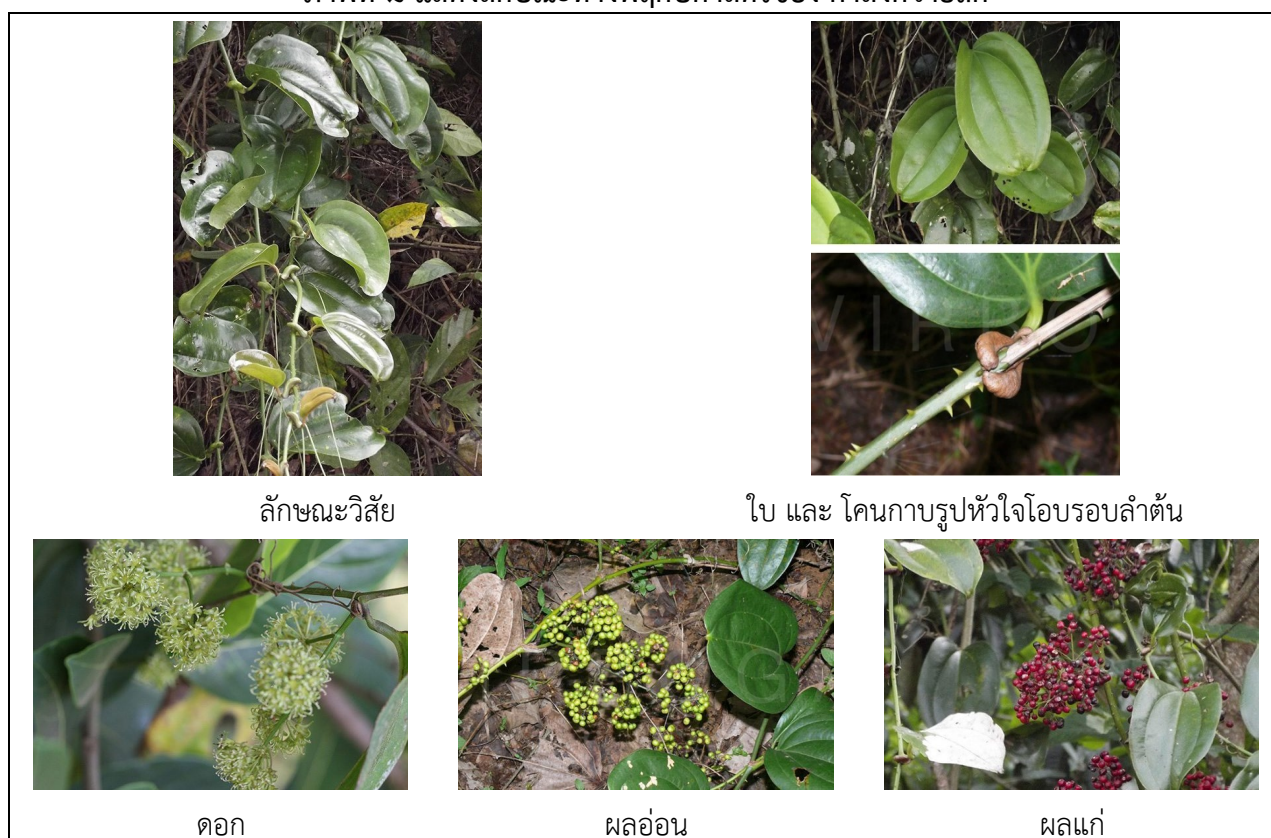
๒) ยอดและใบอ่อนใช้รับประทานเป็นผักเหนาะ และแกงเลียง ส่วนผลใช้เป็นผักเหนาะหรือใช้แกงส้ม มีรสมันเจือฝาดและเปรี้ยวเล็กน้อย

- สรรพคุณ

- ๑) ใช้เป็นยาบำรุงกำลัง (เถาและหัว, เปลือก)
- ๒) เปลือกใช้เป็นยาบำรุงโลหิต ทำให้ธาตุสมบูรณ์ (เปลือก)
- ๓) รากเหง้าใช้ปรุงเป็นยาแก้ต่อน้ำเหลืองภายใน ขับต่อน้ำในร่างกาย (รากเหง้า)
- ๔) รากเหง้าใช้ปรุงเป็นยาแก้ฝีภายใน (รากเหง้า)
- ๕) ใช้เป็นยาบำรุงกำลัง (เถาและหัว)
- ๖) ใช้เป็นยาขับโลหิต (เถาและหัว)
- ๗) น้ำจากยอดที่หักใช้หยดลงบริเวณที่เป็นหูด โดยให้ทำประมาณ ๗ วัน หูดจะหาย (น้ำจากยอด)
- ๘) เปลือกใช้เป็นยาแก้อาการปวดเมื่อยตามร่างกาย (เปลือก)

- การใช้ประโยชน์อื่นๆ -

ภาพที่ ๘ แสดงลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของ กำลังควายเถิก



ลักษณะวิสัย

ใบ และ โคนกาบรูปหัวใจโอบรอบลำต้น

ดอก

ผลอ่อน

ผลแก่

แหล่งอ้างอิง :

๑. เมตไทย. (๒๗ มกราคม ๒๕๖๓). “๑๐ สรรพคุณและประโยชน์ของต้นกำลังควายเถิก!”. <https://medthai.com/กำลังควายเถิก/>
๒. โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (ม.ป.ป.). “กำลังควายเถิก”. https://www.rspg.or.th/plants_data/plantdat/smilacac/sperfo_๒.htm